

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 159.9:378.147:316.772

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.16809851>

Комунікативність як професійно важливе вміння студентів-психологів

І. С. Коваль,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
Львів, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-9204-9228>

Р. Я. Яремко,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
Львів, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-2781-7788>

А. Ю. Михайлецька,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
Львів, Україна, <https://orcid.org/0009-0005-3942-3902>

Прийнято: 17.07.2025 | Опубліковано: 31.07.2025

***Анотація.** У статті досліджено явище комунікативності. Розкрито його значення у професійній діяльності психолога і чому воно є важливим вмінням для студентів, які навчаються на цій спеціальності. Виявлено, що необхідно для розвитку комунікативних навичок. Досліджено зв'язки між різними особистісними факторами і комунікативністю через кореляційний аналіз.*

Комунікація відіграє ключову роль у професійній діяльності психолога. Попри те, що спілкування часто сприймається як щось природне і легке, на практиці воно може бути досить складним і недоступним для багатьох. У сучасному світі, який характеризується швидкими змінами, високим рівнем

стресу та зростанням психологічних запитів, ефективне спілкування стає ще більш затребуваним. Особливо це стосується психологів, адже саме завдяки розвиненим комунікативним навичкам вони можуть встановлювати продуктивний контакт із клієнтами, підтримувати його та формувати довірливу атмосферу, необхідну для ефективного консультування та психокорекційної роботи. Актуальність розвитку комунікативних умінь майбутніх психологів зростає в умовах війни, освітніх реформ, соціального тиску та постійного інформаційного навантаження, які впливають на стиль і якість міжособистісного спілкування. Разом із тим студенти-психологи нерідко стикаються з труднощами у сфері комунікації: їм може бути складно звернутися по допомогу, налагодити взаємодію з викладачами або підтримувати конструктивні стосунки з однолітками.

На формування та рівень розвитку комунікативних навичок впливає низка чинників, серед яких: особистісні якості, рівень емоційного інтелекту, попередній соціальний досвід, а також умови навчання. Тому постає потреба у вивченні того, наскільки поширеною є проблема недостатнього розвитку комунікативних умінь серед студентів-психологів, а також у пошуку ефективних методів їх покращення. Адже саме ці навички відіграють визначальну роль у майбутній професійній реалізації фахівців, дозволяючи їм якісно виконувати свої функції, налагоджувати взаємодію з клієнтами та колегами, уникати професійного вигорання й адаптуватися до складних життєвих та професійних ситуацій.

Ключові слова: *комунікативність; комунікація; спілкування; студентів-психологів; професійний; вербальні здібності; вміння; навички.*

Communication as a professionally important skill of psychologist students

Koval I.,

Lviv State University of Life Safety,
Lviv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-9204-9228>

Yaremko R.,

Lviv State University of Life Safety,
Lviv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-2781-7788>

Mykhayletska A.,

Lviv State University of Life Safety,
Lviv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0005-3942-3902>

Abstract. *The article explores the phenomenon of communicative competence. Its significance in the professional activity of a psychologist is revealed, with an emphasis on why it is a vital skill for students pursuing this specialty. The necessary conditions for the development of communication skills are outlined. Correlational analysis is used to examine the relationships between various personality factors and communicative ability.*

Communication plays a key role in the professional work of a psychologist. Although interaction is often perceived as something natural and effortless, in practice, it can be quite complex and challenging for many. In today's rapidly changing world, marked by high stress levels and increasing psychological demands, effective communication is more essential than ever. This is especially true for psychologists, whose ability to establish productive contact with clients, maintain communication,

and create a trusting atmosphere is crucial for effective counseling and psychocorrection.

The relevance of developing communication skills among future psychologists increases under conditions of war, educational reforms, social pressure, and constant informational overload — all of which influence the style and quality of interpersonal communication. At the same time, psychology students often face communication difficulties: they may struggle to ask for help, build effective interactions with teachers, or maintain constructive relationships with peers.

The formation and development level of communicative skills are influenced by a number of factors, including personal traits, emotional intelligence, prior social experience, and the learning environment. Thus, there is a growing need to study how widespread the problem of underdeveloped communication skills is among psychology students and to search for effective methods to enhance them. These skills play a decisive role in the future professional realization of specialists, enabling them to perform their duties effectively, build relationships with clients and colleagues, avoid professional burnout, and adapt to complex life and work situations.

Keywords: *communicative competence; communication; interaction; psychology students; professional; verbal; abilities; skills; competencies.*

Мета дослідження — здійснити теоретико-емпіричний аналіз комунікативності як одного з ключових компонентів професійної підготовки студентів спеціальності С4 «Психологія».

Виклад основного матеріалу. Поняття комунікативності та комунікативних здібностей у науковій літературі трактується по-різному, залежно від дослідницьких підходів та методологічних позицій окремих учених. Зупинимося детальніше на окремих з них. Так, українська дослідниця Н. Волкова визначає комунікацію (від лат. *communicatio* — зв'язок, повідомлення) як сукупність значущих, відносно стабільних властивостей особистості, що

забезпечують успішне приймання, розуміння, засвоєння, використання та передавання інформації [4, с. 23]. На думку авторки, комунікативність може виявлятися у двох крайніх формах: *гіперкомунікативності*, яка характеризується прагненням домінувати в спілкуванні, неадекватним сприйняттям позиції партнера та ігноруванням його точки зору; та *гіпокомунікативності*, що проявляється у труднощах встановлення контактів, відсутності зворотного зв'язку зі співрозмовником. За словами дослідниці, гіперкомунікативність може зробити спілкування нав'язливим і виснажливим, тоді як гіпокомунікативність призводить до згасання діалогу, створення внутрішнього напруження та незадоволеності результатами взаємодії [4, с. 23].

З огляду на зазначене, вважаємо, що обидві крайнощі – як надмірна, так і недостатня комунікативна активність – негативно впливають на ефективність міжособистісного спілкування. Важливо досягати балансу між вмінням слухати та здатністю проявляти ініціативу у взаємодії. Ефективна комунікація передбачає повагу до співрозмовника, небажання зосереджувати увагу виключно на власній позиції, а також готовність щиро взаємодіяти. Відчуття емоційного залучення, щирої зацікавленості у співрозмовнику та взаємної поваги значною мірою визначають якість комунікативного процесу. І хоча саморозкриття також є важливою складовою діалогу, воно не повинно витіснити іншу сторону з простору спілкування. Розвинена комунікативна культура передбачає здатність підтримувати паритет у комунікативному обміні, враховуючи як власні потреби, так і емоційні стани партнера по взаємодії.

Для професійної діяльності психолога це може мати вагомий вплив, адже для клієнта важливо відчувати зацікавленість психолога у ньому і ціле направленість допомогти вирішити його проблему. Психологу буде дуже важко встановити довірливий контакт з клієнтом, якщо в нього буде явно виражена гіпокомунікативність. Але в той же час, психолог не повинен бути гіперкомунікативним, щоб не перетягувати увагу з клієнта на себе.

У психолого-педагогічній літературі поняття комунікативних здібностей розглядається як важлива складова професійної компетентності, зокрема у сфері психології. Так, П. Кліш визначає комунікативні здібності як індивідуально-психологічні характеристики особистості, що відповідають вимогам комунікативної діяльності та забезпечують її швидке й ефективне здійснення [10, с. 85]. На думку дослідника, ці здібності поділяються на три ключові групи:

- **Регуляційно-комунікативні** – здатність надавати допомогу іншим у складних ситуаціях, приймати допомогу від інших, а також вирішувати конфлікти адекватними засобами;
- **Афективно-комунікативні** – вміння розпізнавати емоційні стани інших людей та відповідно реагувати;
- **Інформаційно-комунікативні** – здатність ефективно ініціювати, підтримувати та завершувати комунікативну взаємодію з використанням як вербальних, так і невербальних засобів спілкування.

У професійній діяльності психолог постійно стикається з емоційно напруженими ситуаціями, труднощами у взаєморозумінні, конфліктами та клієнтами, які можуть не усвідомлювати свої внутрішні переживання чи емоційні стани. В таких умовах саме розвинені комунікативні здібності забезпечують ефективну допомогу клієнтові. Відсутність або недостатній рівень розвитку таких здібностей значно ускладнює професійну діяльність психолога, а інколи навіть може завдати шкоди процесу психокорекції.

Схожої думки дотримується й Н. Вітюк, яка визначає комунікативні здібності як «комплекс індивідуально-психологічних особливостей, що забезпечують здатність індивіда до активного та ефективного спілкування, передавання й адекватного сприймання інформації, організації взаємодії з іншими людьми, правильного розуміння себе та своєї поведінки, а також розуміння поведінки співрозмовника, що є необхідною умовою успішної життєдіяльності особистості» [3, с. 165]. Таким чином, комунікативні здібності

можна розглядати як системотвірний елемент, що визначає рівень ефективності міжособистісного спілкування конкретного індивіда. Вони сприяють якісному засвоєнню, передаванню та осмисленню інформації, а також глибшому розумінню як себе, так і оточення. Їх високий рівень є критично важливим не лише для фахової діяльності, а й для загального функціонування в соціумі.

Розвиток комунікативних здібностей вимагає значних інтелектуальних, часових і психологічних ресурсів, однак у перспективі ці інвестиції є виправданими [18]. Для майбутніх психологів комунікативна компетентність є не лише важливою, а й необхідною передумовою професійної реалізації, оскільки їхня діяльність базується на безпосередній взаємодії з людьми. Варто також зазначити, що на розвиток комунікативних здібностей впливають індивідуально-психологічні особливості особистості: тип темпераменту, акцентуації характеру, рівень емоційного інтелекту тощо. Саме на основі здібностей формуються відповідні вміння й навички.

Уміння, згідно з психолого-педагогічною літературою, – це готовність до успішного виконання певної діяльності, що базується на набутих знаннях і сформованих навичках. Їх становлення відбувається в процесі практичного виконання завдань, а ефективність формування умінь залежить від навчальних умов, структури освітнього процесу й індивідуальних особливостей здобувачів освіти [9]. Навички, своєю чергою, є діями, доведеними до високого рівня досконалості в результаті багаторазового повторення. Ознакою сформованої навички є не лише автоматизованість, а й якість її виконання [9].

Зінорук Ален у своєму дослідженні пише, що у вузькому значенні під комунікативними вміннями ми розуміємо надбудову надкомплексом комунікативних навичок, що набувається особистістю в процесі вдосконалення власних комунікаційних практик на принципах гнучкої адаптації та підвищення їх продуктивностей ефективності. У більш широкому розумінні комунікативні

уміння можуть застосовуватись як синонім комунікативної компетентності [8, с. 199].

Комунікативні навички – це важливий компонент професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців, які забезпечують обмін інформацією та формуються на основі мовленнєвих дій. **Професійні комунікативні навички** – це навички спілкування фахівців певної галузі в межах їхньої діяльності. Рівень сформованості такого виду комунікативних навичок – умова, за якої може бути продуктивною професійна комунікація. Комунікативні вміння та навички особистості є складовими комунікативної активності, досить складною характеристикою, що виражається у певних потребах спілкуватися, виявляється в особистісній готовності взаємодіяти в певних комунікативних ситуаціях, відтворювати її суть оптимальними та раціональними способами, які спрямовані на конкретні результати навчальної діяльності [2, с. 401].

Виходячи з цього, **комунікативні вміння** трактуємо як здатність особистості до ефективної взаємодії, що формується у процесі спілкування на основі знань і досвіду. Чим інтенсивніше й усвідомленіше людина взаємодіє з іншими, тим вищий рівень її комунікативної компетентності. **Комунікативні навички** – це вміння, доведені до високого ступеня ефективності, що проявляються у якісному веденні діалогу, точності самовираження, гнучкості у спілкуванні.

Л. Савенкова виокремлює три основні блоки комунікативних умінь: проектування спілкування (усвідомлення мети, очікуваних результатів і засобів досягнення комунікативних цілей); організація спілкування (вибір способів взаємодії з урахуванням контексту та особистості партнера); регулювання спілкування (здатність змінювати тактику поведінки відповідно до ситуації) [14].

Погоджуємось, що у комунікації важливим є врахування вербального й невербального аспектів комунікації, які у своїй сукупності забезпечують повноцінну взаємодію та глибину розуміння між учасниками спілкування.

В. Пасинок вказує, що вербальна комунікація (від лат. *verbalis* – словесний) передбачає цілеспрямовану словесну передачу певного повідомлення. Мовна сторона комунікації має ієрархічну структуру (від фонему до тексту й інтертексту) й виступає в різних стилістичних різновидах (розмовна й літературна мова, діалекти й соціолекти, різні стилі та жанри). У гносеологічному аспекті вербальна комунікація є обміном інформації між комунікантами; в онтологічному – це мисленнєво-мовленнєва діяльність, процес комунікації; у прагматичному аспекті вербальна комунікація є процесом реалізації комунікативних інтенцій мовців – осмислених чи інтуїтивних, які визначають внутрішню програму мовлення і спосіб її втілення у спільній діяльності. Вербальна комунікація спирається на використання людьми звукової та письмової мови, за допомогою якої найбільш повно передається семантичний бік інформації, його зміст. Успіх та ефективність мовного впливу в значному ступені визначається її змістовністю, багатством мовних засобів, культурою, виразністю мови [12, с. 2].

О. Кречотень трактує вербальну комунікацію як будь-яке повідомлення, що передається за допомогою голосу. З одного боку, вона охоплює сукупність голосових елементів, які формуються залежно від контексту взаємодії. З іншого боку, це упорядкований і закодований метод передачі думок, намірів чи емоцій [11].

У професійній діяльності психолога важливе місце посідає вміння користуватися невербальною комунікацією. Жести, міміка, погляд і тон голосу передають емоційний стан, настрій та ставлення клієнта, які не завжди виражаються словами. Також невербальні засоби допомагають психологу

точніше доносити свої наміри, виражати підтримку, співчуття чи розуміння, що сприяє формуванню довіри й ефективної взаємодії [17].

Невербальна комунікація (від лат. *verbum* – слово) – застосування немовних засобів для створення та передавання повідомлення. Невербальна комунікація охоплює: кінесику (код жестів і рухів), фізіогноміку (зовнішність), голосові ефекти (сміх, вигуки тощо), проксеміку (використання простору як комунікації), такесику (застосування дотику як комунікації), хронеміку (структурування часу як комунікації) тощо [12, с. 3].

У своєму дослідженні Т. Заболотна робить акцент на тому, що засоби невербальної комунікації, як правило, не можуть самостійно передавати точне значення висловлювань, тому зазвичай координуються словами. Невербальну комунікацію важко контролювати, тому це часто може приводити до непорозумінь, особливо коли комуніканти належать до різних культур [6].

Володіння різними видами комунікації та здатність ефективно застосовувати їх у різних життєвих і професійних ситуаціях є ключовими навичками для майбутнього психолога.

Під впливом спілкування формуються такі якісні характеристики та властивості особистості, як життєві цілі, особистісні та соціальні установки, картина світу, когнітивні та афективні компоненти, моральні, резидуальні, правові норми тощо [5, с. 13].

Тому студентам психологічних спеціальностей важливо не лише вміти чітко й логічно висловлювати свої думки вербально, а й володіти навичками невербального спілкування. Уміння демонструвати за допомогою міміки, жестів, пози відкритість, щирість, готовність вислухати і підтримати клієнта є необхідними умовами побудови довірливих відносин. Часто саме невербальні сигнали передають набагато більше інформації, ніж слова. Тому психологу необхідно навчитися не лише виявляти такі сигнали, а й правильно їх

інтерпретувати, що дозволить краще зрозуміти клієнта та підвищити ефективність психологічної допомоги.

Центральною метою нашого дослідження є аналіз рівня розвитку комунікативних якостей студентів-психологів. Адже професія психолога є соціально орієнтованою, отже, потребує високого рівня розвитку комунікативних умінь та навичок. Їхнє формування є критично важливим на етапі професійного становлення. Без належного рівня комунікативної компетентності студентам буде надзвичайно складно реалізуватись у професії.

Жоден клієнт не буде зацікавлений у взаємодії з фахівцем, який не в змозі чітко й зрозуміло донести свої думки чи пояснити суть проблеми простою мовою. Використання психологічних термінів є важливим для професіонала, однак ще важливіше – вміти адаптувати складну інформацію до рівня розуміння клієнта. Адже не кожна людина має відповідну підготовку, а клієнти, як правило, звертаються по допомогу саме через нездатність самотійно розібратися у своїх переживаннях. Отже, якісні комунікативні навички дають змогу психологу не лише точно формулювати свої думки, а й бути почутим, зрозумілим і прийнятим клієнтом – що є основою ефективної психотерапевтичної роботи.

У своїх дослідженнях О. Запорожець наголошує на важливості розвитку комунікативної компетентності у студентів-психологів. Він звертає увагу на різні аспекти цього процесу, зокрема, вдосконалення мовленнєвої культури, формування навичок активного слухання, а також уміння ефективно застосовувати невербальні засоби комунікації [7].

О. Рибалко підтверджує, що комунікативні здібності становлять одну з базових професійних якостей психолога, оскільки забезпечують ефективну взаємодію з клієнтами, створення атмосфери довіри та продуктивне вирішення проблем. На думку автора, формування цих здібностей зумовлюється не лише професійною підготовкою, а й індивідуально-психологічними особливостями особистості. Автор зазначає, що успішність у професійній діяльності залежить

як від рівня сформованості комунікативних здібностей, так і від постійної роботи над їх розвитком [13].

На важливості двостороннього процесу формування комунікативних навичок наголошують також Г. Товканець та О. Кирилик. Вони вказують, що ефективне становлення таких навичок у студентів відбувається в результаті спільної діяльності викладача й здобувача освіти [15, с. 224].

С. Березка та А. Кузнецова у своєму дослідженні акцентують увагу на необхідності засвоєння студентами-психологами таких тем, як вербальні й невербальні особливості комунікації, розвиток толерантної й безконфліктної поведінки, дотримання особистісних меж, ефективне управління комунікацією (як в індивідуальному, так і в груповому форматі), розвиток упевненості в собі, забезпечення психологічної безпеки, зниження рівня конфліктності, формування навичок активного слухання й емпатії, уміння вести конструктивний діалог і дискусію, орієнтуватися в складних соціальних ситуаціях, а також розвиток лідерських і креативних якостей [1, с. 45–51].

У наш час неможливо не звернути увагу на розвиток технологій та їх вплив на комунікативні процеси. Глобалізація охоплює всі аспекти життя, зокрема освіту та комунікацію. У її контексті комунікація розширює свої можливості завдяки новітнім технологіям, які забезпечують зручне спілкування й обмін інформацією незалежно від місця перебування [16]. І це також впливає на роботу психологів. З часу пандемії сеанси з психологами не рідко проходять у онлайн форматі. Тому майбутнім фахівцям потрібно навчатися тому, як правильно працювати на відстані і застосовувати різні новітні методики.

Отже, формування комунікативної компетентності майбутнього психолога має бути системним і безперервним процесом. У цьому важливу роль відіграє викладач, який не лише передає теоретичні знання, а й слугує зразком ефективної комунікації. Використання наочних методів, інтерактивних форм навчання, рольових ігор, практикумів із комунікації дозволяє створити умови для

активного включення студентів у процес формування власних комунікативних умінь.

У межах нашого дослідження була сформована вибірка, яка включала 90 здобувачів вищої освіти 2-го та 3-го року навчання спеціальності С4 «Психологія» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності віком від 18 до 21 року. Рівень комунікативності майбутніх психологів зумовлений багатьма чинниками. Ми висунули припущення, що для його об'єктивної оцінки необхідно враховувати індивідуально-психологічні особливості особистості, зокрема тип темпераменту та характерологічні акцентуації. Окрім цього, нами було проаналізовано особливості поведінки студентів у конфліктних ситуаціях, оскільки стиль комунікації безпосередньо впливає на спосіб реагування в умовах суперечок та напруження.

Для реалізації поставлених завдань ми використали такі психодіагностичні методики: методика «Оцінка комунікативних і організаторських схильностей»; методика дослідження акцентуацій характеру К. Леонгарда; особистісний опитувальник Г. Айзенка (ЕРІ); методика «Визначення стилів поведінки у конфліктах» К. Томаса; методика В. Бойка «Діагностика перешкод у встановленні емоційних контактів».

На основі експериментального дослідження за методикою «Оцінка комунікативних і організаторських схильностей» нами отримано такі результати за шкалою комунікативних схильностей: у 7% досліджуваних виявився дуже низький рівень комунікативних схильностей; у 10% – низький рівень; у 27% – середній рівень; у 36% – високий рівень; у 20% – дуже високий рівень. Результати шкали комунікативних схильностей представлено на рисунку 1.

Рисунок 1 – Результати дослідження за методикою «Оцінка комунікативних і організаторських схильностей». (Комунікативні схильності)

За шкалою організаторських схильностей цієї методики, ми отримали наступні результати: у 7% досліджуваних виявився дуже низький рівень організаторських схильностей; у 10% – низький рівень; у 47% – середній рівень; у 23% – високий рівень; у 13% – дуже високий рівень. Результати цієї шкали представлені на рисунку 2.

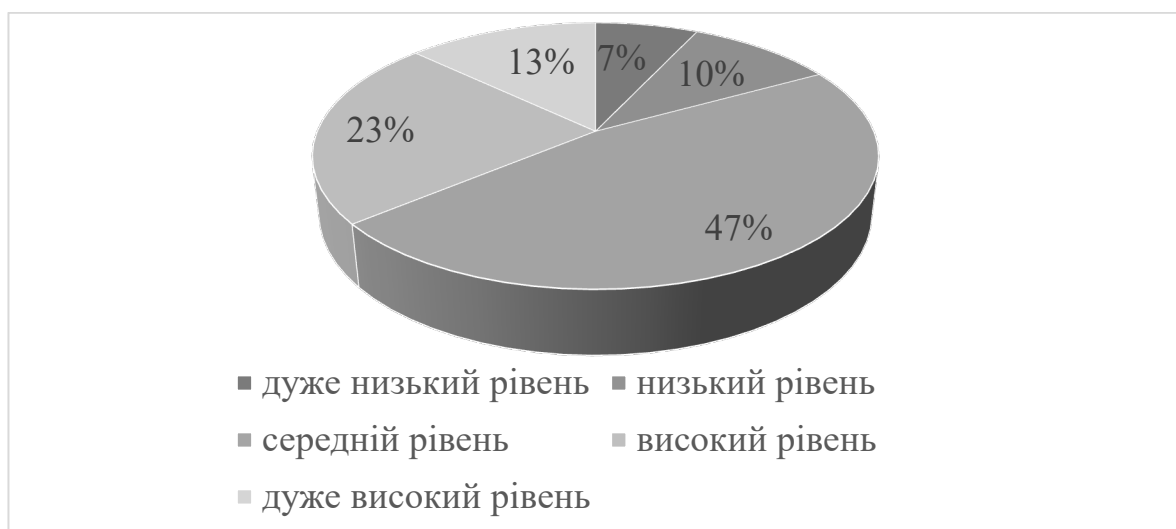

Рисунок 2 – Результати дослідження за методикою «Оцінка комунікативних і організаторських схильностей». (Організаторські схильності)

На рисунках 3 та 4 представлені результати дослідження за особистісним опитувальником темпераменту Г. Айзенка. За шкалою екстраверсія-інтроверсія отримано: у 3% досліджуваних виявилась виражена інтроверсія; у 30% – помірна інтроверсія; у 40% – помірна екстраверсія; у 27% – виражена екстраверсія.

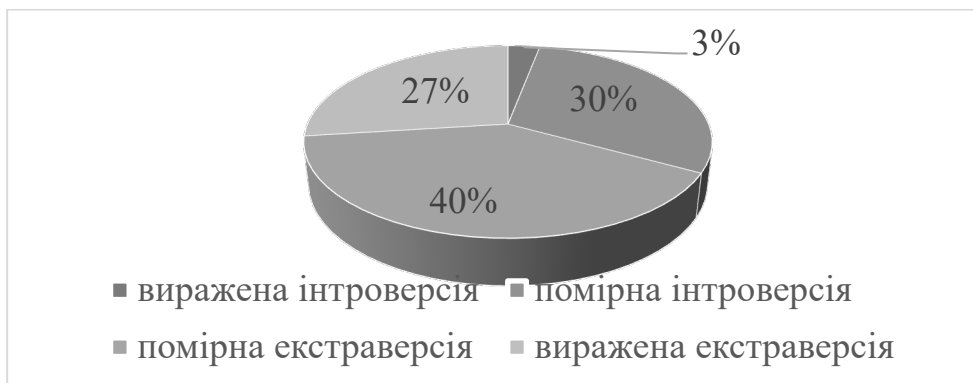

Рисунок 3 – Результати дослідження за особистісним опитувальником Г. Айзенка. Екстраверсія-інтроверсія

За шкалою нейротизму отримано такі результати: у 33% досліджуваних виявлено мало виражений нейротизм; у 24% – помірний нейротизм; у 17% – виражений нейротизм; у 13% – досить виражений нейротизм; у 13% – вкрай виражений нейротизм.

Рисунок 4 – Результати дослідження за особистісним опитувальником Г. Айзенка. Нейротизм

Проаналізувавши результати дослідження за особистісним опитувальником Г. Айзенка, отримано: 27% досліджуваних – холерики; 40% – сангвініки; 13% – меланхоліки; 20% – флегматики. Результати представлені на рисунку 2.5.

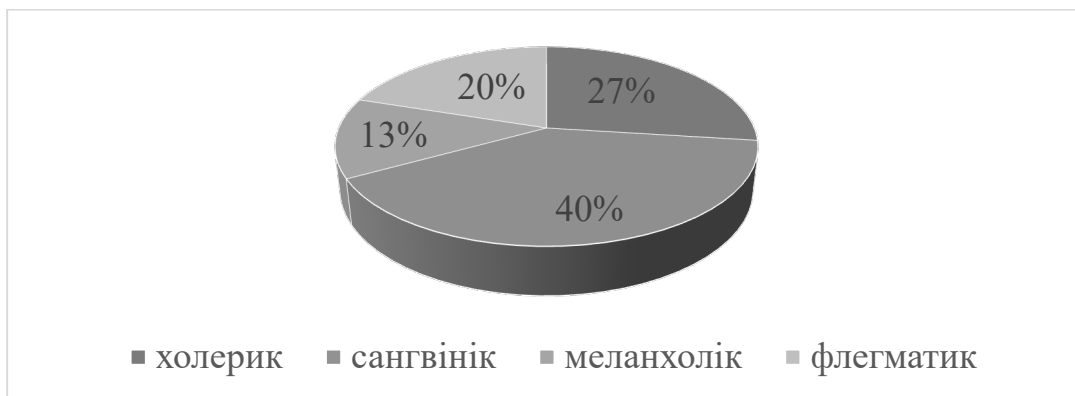

Рисунок 5 – Результати дослідження за особистісним опитувальником Г. Айзенка. Типи темпераменту

Результати за методикою «Визначення поведінки в конфліктах» К. Томаса наведені на рисунку 6. Для 27% досліджуваної вибірки найбільш властивий стиль конкуренції у вирішенні конфліктних ситуацій; для 16% – співробітництво; 43% – компроміс; 7% – уникнення; 7% – пристосування.

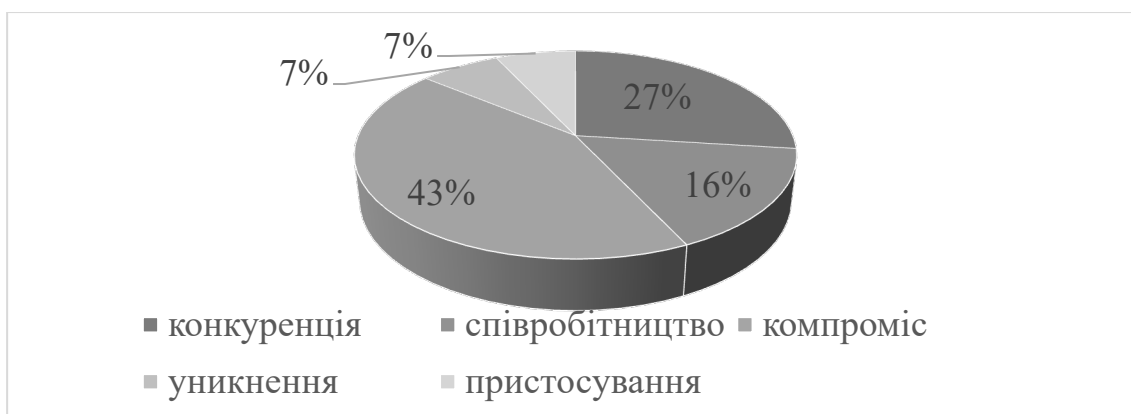

Рисунок 6 – Методика «Визначення поведінки в конфліктах» К. Томаса

За методикою «Діагностика «перешкод» у встановленні емоційних контактів» В. Бойка отримано: у 60% досліджуваних емоції зазвичай не

заважають у спілкуванні; у 13% – є деякі емоційні проблеми в повсякденному спілкуванні; у 17% – щоденні емоції дещо ускладнюють спілкування та взаємодію; у 10% – емоції заважають встановлювати контакти з оточенням. Результати наведені на рисунку 7.

Рисунок 7 – Методика «Визначення поведінки в конфліктах» К. Томаса

Отримані результати психодіагностичних методик свідчать про досить високий рівень комунікативної готовності серед студентів-психологів, які брали участь у дослідженні. Більшість учасників демонструють здатність ефективно регулювати власний емоційний стан у процесі міжособистісної взаємодії, що є важливою умовою результативного спілкування. Значна частина респондентів виявляє екстравертовану спрямованість, яка також є вагомим чинником у майбутній професійній діяльності психолога. Зазначені характеристики можуть позитивно позначатися на якості професійної взаємодії з клієнтами, тому потребують цілеспрямованого розвитку вже на етапі навчання. Особливу увагу слід приділяти формуванню навичок емоційної саморегуляції, що сприятиме легкому встановленню контактів і створенню сприятливої атмосфери в процесі консультативної взаємодії.

Для з'ясування ступеня впливу окремих чинників на рівень комунікативності студентів-психологів було проведено кореляційний аналіз. Результати дослідження показали, що комунікативні схильності не мають

виражених кореляційних зв'язків із більшістю досліджуваних змінних. Водночас було виявлено низку інших статистично значущих взаємозв'язків, які заслуговують на подальше вивчення та інтерпретацію.

Варто зазначити, що проведений аналіз дозволив виявити низку статистично значущих кореляцій між організаторськими схильностями, типами акцентуацій характеру та стилями поведінки в конфліктах. Так, організаторські схильності виявили позитивний зв'язок зі стилем конкуренції ($r = 0,46441$), що свідчить про схильність до активного відстоювання власної позиції серед осіб з високим рівнем лідерських якостей. Водночас спостерігається негативна кореляція з стилем пристосування ($r = -0,439$) і афективно-екзальтованим типом акцентуації ($r = -0,4274$), що може свідчити про меншу емоційну нестабільність і готовність до поступок у осіб із вираженими організаторськими рисами. Демонстративний тип позитивно пов'язаний з гіпертимічним типом ($r = 0,46924$), що вказує на взаємозв'язок між прагненням до уваги, соціальною активністю та емоційною експресивністю. Негативна кореляція з стилем уникнення ($r = -0,4633$) свідчить, що такі особи рідше ухиляються від конфліктів. Гіпертимічний тип також має зворотний зв'язок зі стилем уникнення ($r = -0,5326$), підтверджуючи активну життєву позицію та соціальну ініціативність таких осіб. Дистимічний тип акцентуації демонструє позитивну кореляцію зі стилем компромісу ($r = 0,57068$), що свідчить про схильність до врівноваженого вирішення конфліктних ситуацій. Тривожно-боязливий тип показав значну позитивну кореляцію з афективно-екзальтованим ($r = 0,5838$) і емотивним типом ($r = 0,5704$), а також зі стилем пристосування ($r = 0,4635$), що вказує на чутливість і схильність до уникнення конфліктів. Також зафіксовано зворотний зв'язок з конкуренцією ($r = -0,5769$). Афективно-екзальтований тип позитивно корелює з емотивним типом ($r = 0,67205$) і стилем пристосування ($r = 0,4095$), демонструючи емоційну насиченість та гнучкість у соціальній поведінці. Емотивний тип має подібні зв'язки: позитивну кореляцію з пристосуванням ($r =$

0,49331) і негативну з конкуренцією ($r = -0,5523$), що свідчить про емпатійність та орієнтацію на уникнення конфронтацій. Показник екстраверсії пов'язаний з конкурентним стилем поведінки ($r = 0,44928$), що вказує на рішучість і впевненість екстравертів у відстоюванні власної позиції. Стиль конкуренції має обернену кореляцію зі стилем пристосування ($r = -0,6022$), що є логічним, з огляду на протилежну спрямованість цих стилів. Детально розглянути результати кореляційного аналізу можна на рисунку 8.

Виявлені зв'язки підкреслюють необхідність індивідуального підходу до формування комунікативних компетентностей студентів-психологів, з урахуванням особистісних особливостей та домінуючих типів реагування.

Таким чином, на основі проведеного теоретичного аналізу та емпіричного дослідження вважаємо, що комунікативність є однією з ключових професійно значущих якостей майбутнього психолога. Високий рівень комунікативних умінь забезпечує ефективну взаємодію з клієнтами, сприяє встановленню довірливих стосунків і є запорукою професійного успіху. Теоретичний аналіз дав змогу глибше осмислити сутність понять «комунікативність», «комунікативні вміння» та «комунікативні здібності», а також окреслити основні підходи до їх розвитку в процесі професійної підготовки. Було встановлено, що ці якості включають не лише вміння вербально й невербально передавати інформацію, а й здатність до активного слухання, емпатії, саморегуляції та ефективної поведінки в конфліктних ситуаціях.

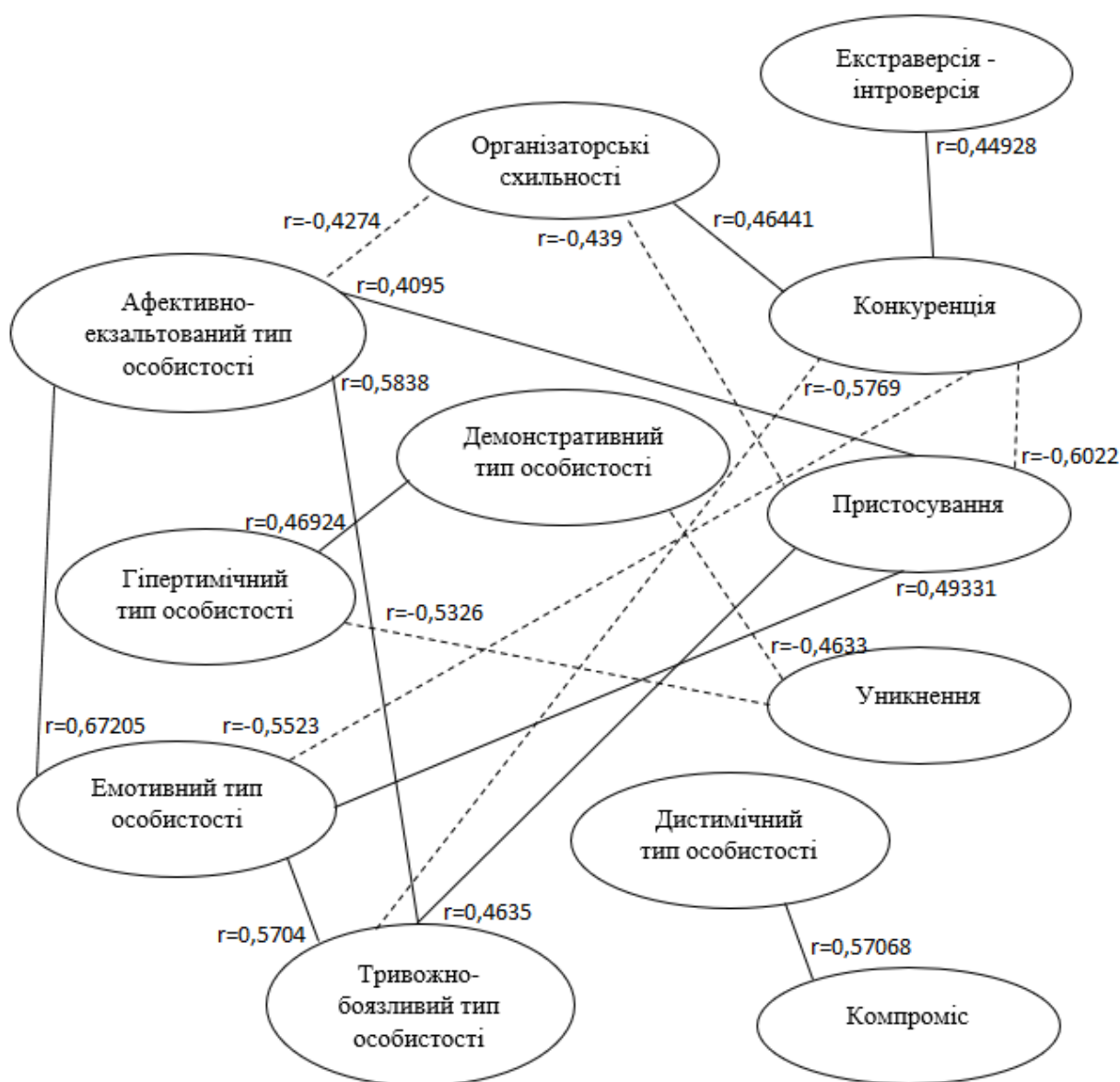

Рисунок 8 – Кореляційна плеяда факторів впливу на комунікативність студентів-психологів

Результати емпіричного дослідження показали, що студенти-психологи мають загалом високий рівень комунікативності, що частково зумовлено їх екстравертованістю та здатністю управляти власними емоційними станами. Проте кореляційний аналіз виявив, що комунікативні схильності не мають сильного прямого зв'язку з темпераментом чи типами акцентуацій характеру. Це дає підстави стверджувати, що хоча ці особливості можуть впливати на стиль спілкування, вони не є визначальними у формуванні комунікативної

компетентності. Такий результат є позитивним з практичної точки зору, оскільки свідчить про те, що комунікативні вміння можуть бути ефективно розвинені у процесі навчання незалежно від природних індивідуальних особливостей студента. Отже, розвиток комунікативних здібностей має бути пріоритетним напрямом у підготовці майбутніх психологів. Це потребує цілеспрямованої діяльності викладачів, створення інтерактивного освітнього середовища, застосування тренінгових технологій і практико-орієнтованих форм навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Березка С., Кузнецова А. Розвиток комунікативної компетентності майбутніх практичних психологів засобами тренінгової діяльності. Гуманізація навчально-виховного процесу. № 1 (33). 2020. С. 45–51.
2. Васютинська, Є. А. Формування комунікативних навичок майбутнього фахівця. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2024. Т. 1, № 213. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-213-401-405>
3. Вітюк Н. Р. Основні психологічні підходи до визначення категорії «комунікативні здібності особистості». *Філософські і психологічні науки*. Вип. 3. Івано-Франківськ : Плай, 2002. С. 158–167.
4. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навчальний посібник. Київ : Академія, 2006. 255 с.
5. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Спілкування в педагогічному процесі: навчальний посібник. Житомир: ТОВ «Видавничий дім «Бук-Друк», 2021. 100 с.
6. Заболотна Т. В. Роль вербальних і невербальних засобів вираження емоцій у художньому тексті. Теоретична і дидактична філологія. 2023. № 36. С. 153–163. URL: <https://doi.org/10.31470/2309-1517-2023-36-153-163>
7. Запорожець О. М. Формування комунікативних здібностей у процесі професійної підготовки майбутніх психологів [Електронний ресурс]. Педагогіка

- вищої та середньої школи. № 41. 2014. С. 272–277. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pvss_2014_41_58 (дата звернення: 02.05.2025).
8. Зінорук Ален. Сутність поняття «комунікативні уміння» // Молодь і ринок. 2022. № 3/4. С. 196–200.
9. Знання, уміння, навички – в чому різниця? Черкаський обласний центр зайнятості. URL: <https://chk.dcz.gov.ua/publikaciya/znannya-uminnya-navychky-v-chomu-riznytsya> (дата звернення: 02.05.2025).
10. Кліш П. А. Комунікативні вміння й навички як важлива складова професіоналізму педагога. *Педагогічний пошук*. № 3. 2017. С. 15–17.
11. Крекотень О. В., Березняк О. П., Байдак, Л. І. Інтеграція іншомовної вербальної та невербальної комунікації в умовах дистанційного навчання воєнного часу. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Випуск 58. Том 2. С. 46–50.
12. Пасинок В.Г. Вербальні й невербальні засоби оратора. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. № 972. 2011. С. 161–166.
13. Рибалко О. М. Комунікативні здібності психологів та їх вплив на професійну діяльність. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Т. 5. Вип. 17. 2018. С. 53–62.
14. Савенкова Л. О. Педагогічне спілкування : навч. посіб. Київ : КДЕУ, 1997. 140 с.
15. Товканець Г., Кирилик О. Комунікативний самоконтроль як компонент професійної компетентності майбутнього вчителя навчальної школи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2021. № 1. С. 224–227.
16. Штаєр, Р. В. Можливості використання інформаційних технологій в освітньому процесі / Р. В. Штаєр, В. С. Назаров, О. В. Кравець // *Науковий вісник Ужгородського університету : серія: Педагогіка. Соціальна робота* / гол. ред. О. Бартош. – Ужгород : Говерла, 2023. – №Вип. 2 (53). – С. 156–160. – Бібліогр.: с. 159. URL: <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/290360> (дата звернення: 02.05.2025).

17. Щербій В. В., Кашпур Ю. М. Феномен невербальної комунікації у психологічному консультуванні. Перспективи розвитку сучасної психології: збірник наукових праць. Переяслав : УГСП. 2021. Випуск 9. С. 243-248.
18. Vavryniv O., Yaremko R., Koval I., Mukhlyk E., Lytvyn A., Malanyuk M. (2024). An empirical research of future rescuers' professional self-realization. Inclusions Magazine, 11 (4), 185-200. DOI : 10.58210/fprc3571.

REFERENCES

1. Berezka S., Kuznetsova A. Rozvytok komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh praktychnykh psykholohiv zasobamy treninhovoi diialnosti [Development of communicative competence of future practical psychologists through training activities.]. Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu. № 1 (33). 2020. S. 45–51. [in Ukrainian].
2. Vasiutynska, Ye. A. Formuvannia komunikatyvnykh navychok maibutnoho fakhivtsia. [Formation of communicative skills of a future specialist]. Naukovi zapysky. Seriia: Pedahohichni nauky. 2024. T. 1, № 213. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-213-401-405>. [in Ukrainian].
3. Vitiuk N. R. Osnovni psykholohichni pidkhody do vyznachennia katehorii «komunikatyvni zdibnosti osobystosti». [Basic psychological approaches to defining the category of "personality's communicative abilities"] Filosofski i psykholohichni nauky. Vyp. 3. Ivano-Frankivsk : Plai, 2002. S. 158–167. [in Ukrainian].
4. Volkova N. P. Profesiino-pedahohichna komunikatsiia : navchalnyi posibnyk. [Professional-pedagogical communication: a teaching opportunity]. Kyiv : Akademiia, 2006. 255 s. [in Ukrainian].
5. Harkavets S. O., Volchenko L. P. Spilkuvannia v pedahohichnomu protsesi: navchalnyi posibnyk. [Communication in the pedagogical process: A textbook]. Zhytomyr: TOV «Vydavnychiy dim «Buk-Druk», 2021. 100 s. [in Ukrainian].

6. Zabolotna T. V. Rol verbalnykh i neverbalnykh zasobiv vyrazhennia emotsii u khudozhnomu teksti. [The role of verbal and non-verbal means of expressing emotions in a literary text]. Teoretychna i dydaktychna filolohiia. 2023. № 36. S. 153–163. URL: <https://doi.org/10.31470/2309-1517-2023-36-153-163>. [in Ukrainian].
7. Zaporozhets O. M. Formuvannia komunikatyvnykh zdibnostei u protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnikh psykholohiv [Elektronnyi resurs]. [Formation of communication skills in the process of professional training of future psychologists]. Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly. № 41. 2014. S. 272–277. [in Ukrainian].
8. Zinoruk Alen. Sutnist poniattia «komunikatyvni uminnia» [The essence of the concept "communicative skills".] Molod i rynok. 2022. № 3/4. S. 196–200.
9. Znannia, uminnia, navychky – v chomu riznytsia? Cherkaskyi oblasnyi tsentr zainiatosti. [Knowledge, skills, abilities – what's the difference? Cherkasy Regional Employment Center]. URL: <https://chk.dcz.gov.ua/publikaciya/znannya-uminnia-navychky-v-chomu-riznycya> (data zvernennia: 02.05.2025). [in Ukrainian].
10. Klish P. A. Komunikatyvni vminnia y navychky yak vazhlyva skladova profesionalizmu pedahoha. [Communicative skills and abilities as an important component of a teacher's professionalism]. Pedahohichni poshuk. № 3. 2017. S. 15–17. [in Ukrainian].
11. Krekoten O. V., Berezniak O. P., Baidak L. I. Intehratsiia inshomovnoi verbalnoi ta neverbalnoi komunikatsii v umovakh dystantsiinoho navchannia voiennoho chasu. [Integration of foreign language verbal and non-verbal communication in the conditions of distance learning during wartime]. Innovatsiina pedahohika. 2023. Vypusk 58. Tom 2. S. 46–50. [in Ukrainian].
12. Pasynok V.H. Verbalni y neverbalni zasoby oratora. [Verbal and non-verbal means of the speaker]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. № 972. 2011. S. 161–166. [in Ukrainian].
13. Rybalko O. M. Komunikatyvni zdibnosti psykholohiv ta yikh vplyv na profesiinu diialnist. [Communicative abilities of psychologists and their impact on

professional activities]. Aktualni problemy psykholohii: zb. nauk. prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. T. 5. Vyp. 17. 2018. S. 53–62. [in Ukrainian].

14. Savenkova L. O. Pedahohichne spilkuвання : [Pedagogical communication] navch. posib. Kyiv : KDEU, 1997. 140 s. [in Ukrainian].

15. Tovkanets H., Kyrylyk O. Komunikatyvnyi samokontrol yak komponent profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia navchalnoi shkoly. [Communicative self-control as a component of the professional competence of a future teacher of a training school] Naukovyii visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. 2021. № 1. S. 224–227. [in Ukrainian].

16. Shtaeir, R. V., Nazarov V. S., Kravets O. V. Mozhlyvosti vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii v osvitnomu protsesi [Opportunities for the use of information technologies in the educational process]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: seriia: Pedahohika. Sotsialna robota / hol. red. O. Bartosh. – Uzhhorod: Hoverla, 2023. – №Vyp. 2 (53). – S. 156–160. – Bibliogr.: s. 159. URL: <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/290360>. [in Ukrainian].

17. Shcherbii V. V., Kashpur Yu. M. Fenomen neverbalnoi komunikatsii u psykholohichnomu konsul'tuvanni. [The phenomenon of non-verbal communication in psychological counseling]. Perspektyvy rozvytku suchasnoi psykholohii: zbirnyk naukovykh prats. Pereiaslav: UHSP. 2021. Vypusk 9. S. 243–248. [in Ukrainian].

18. Vavryniv O., Yaremko R., Koval I., Mukhlyk E., Lytvyn A., Malanyuk M. (2024). An empirical research of future rescuers' professional self-realization. Inclusions Magazine, 11 (4), 185-200. DOI : 10.58210/fprc3571. [in English].